

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.158>

СИНЕРГТИЧНІ УМОВИ ПІЗНАННЯ ОРГАНІЧНИХ ЗАКОНІВ СУСПІЛЬСТВА

Ковальчук В.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
Національний університет "Львівська політехніка",
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7523-2098>
e-mail: vitalii.b.kovalchuk@lpnu.ua*

Ковальчук В. Синергтичні умови пізнання органічних законів суспільства.

У сучасному світі, де соціальні процеси стають дедалі складнішими та непередбачуваними, пошук нових методів, їх дослідження набуває особливої актуальності. Одним із таких підходів є синергетика – наука про самоорганізацію складних систем. Синергетика дозволяє виявити закономірності в суспільних процесах, які на перший погляд здаються хаотичними, безладними. Особливе значення має вивчення органічних законів суспільства, які регулюють його розвиток і стабільність. Взаємозв'язок хаотичних і впорядкованих елементів суспільних систем може бути зрозуміла лише через синергетичні принципи, що робить їх пізнання особливо важливим у контексті сучасних глобальних викликів.

Сучасні дослідники продовжують розвивати синергетичні підходи в соціальних науках, застосовуючи їх для аналізу глобальних соціальних трансформацій, економічних криз, еволюції технології, а також для вивчення впливу глобалізації на локальні соціальні процеси. Синергетика допомагає пояснити, як незначні зміни в одній частині соціальної системи можуть мати глибокі наслідки для всього суспільства.

Слід наголосити, що синергетичні закони суспільства – це основоположні принципи, за якими функціонує соціальна система як цілісний організм. Ці закони визначають правила і механізми взаємодії між різними елементами суспільства, забезпечуючи його стійкість і розвиток. Подібно до біологічних організмів, суспільство підпорядковується певним законам, які визначають його здатність адаптуватися у відповідь на зовнішні та внутрішні виклики.

Ідеї синергетики почали проникати в соціальні науки у 1970-х роках завдяки роботам таких вчених як Ілля Пригожин та Герман Хакен, які застосовували фізичні принципи до соціальних систем. Пригожин дослідив термодинамічні системи, що перебувають далеко рівності, і виявив,

що такі системи можуть самоорганізуватись у стійкі структури. Це відкриття стало основою для розуміння соціальних систем як динамічних та нестабільних утворень, які можуть самостійно формувати нові механізми впорядкування.

Традиційні підходи часто виходять з припущення про лінійність розвитку суспільства, де всі зміни відбуваються поступово та прогнозовано. Проте реальність показує, що суспільні зміни мають хаотичний характер і можуть бути різкими та непередбачуваними. Саме синергетичний підхід дозволяє аналізувати ці хаотичні процеси, розуміючи їх як частину складного механізму самоорганізації, який веде до виникнення нових соціальних структур.

Ключові слова: синергетика права, органічні закони, суспільство, державне управління, економічна криза.

Kovalchuk V. Synergic conditions for learning the organic laws of society.

In the modern world, where social processes are becoming more and more complex and unpredictable, the search for new methods and their research becomes especially relevant. One of these approaches is synergetics - the science of self-organization of complex systems. Synergetics makes it possible to reveal regularities in social processes, which at first glance seem chaotic, disorderly. Of particular importance is the study of the organic laws of society, which regulate its development and stability. The relationship between chaotic and ordered elements of social systems can be understood only through synergistic principles, which makes their knowledge especially important in the context of modern global challenges.

Modern researchers continue to develop synergistic approaches in the social sciences, applying them to the analysis of global social transformations, economic crises, the evolution of technology, as well as to study the impact of globalization on local social processes. Synergetics helps explain how small changes in one part of a

social system can have profound consequences for the entire society. It should be emphasized that the synergistic laws of society are the fundamental principles by which the social system functions as a whole organism. These laws determine the rules and mechanisms of interaction between various elements of society, ensuring its stability and development. Like biological organisms, society is subject to certain laws that determine its ability to adapt in response to external and internal challenges.

The ideas of synergetics began to permeate the social sciences in the 1970s through the work of scientists such as Ilya Prigozhin and Herman Haken, who applied physical principles to social systems. Prigozhin studied thermodynamic systems far from equilibrium and discovered that such systems can self-organize into stable structures. This discovery became the basis for understanding social systems as dynamic and unstable formations that can independently form new mechanisms of order.

Traditional approaches are often based on the assumption of linear development of society, where all changes occur gradually and predictably. However, reality shows that social changes are chaotic and can be abrupt and unpredictable. It is the synergistic approach that allows us to analyze these chaotic processes, understanding them as part of a complex mechanism of self-organization that leads to the emergence of new social structures.

Key words: synergy of law, organic laws, society, public administration, economic crisis.

Постановка проблем. Синергетика стала важливим інструментом в аналізі соціальних систем, оскільки вона дозволяє пояснити процеси трансформації суспільства через нелінійні взаємодії між його елементами.

Стан опрацювання. Дослідженням важливих питань, які стосуються даної проблематики займається чимало науковців та відомих людей, серед яких А. Суханов, С. Сливка, А. Романова та інші.

Метою даної статті є дослідження синергетичних умов, які сприяють пізнанню органічних законів суспільства. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити декілька основних завдань:

1. Розглянути поняття синергетики в контексті соціальних наук.
2. Окреслити сутність і властивості органічних законів суспільства.
3. Проаналізувати основні синергетичні умови пізнання цих законів.
4. Виявити можливості застосування синергетики для вирішення сучасних соціальних проблем.

У процесі дослідження використовувалися **методи аналізу** та синтезу. Основним підходом

є синергетичний метод, що дозволяє аналізувати складні соціальні системи та їхню здатність до самоорганізації. Також були використані порівняльний метод і метод системного підходу для вивчення різних аспектів органічних законів суспільства.

Виклад основного матеріалу. Синергетика є наукою про процеси самоорганізації складних систем, що досліджує їхні властивості й закономірності. Вона була сформована на межі фізики, математики та біології, але пізніше її принципи почали застосовуватися в соціальних науках для аналізу суспільних процесів. Основна ідея синергетики полягає у вивченні того, як частини системи, що здаються хаотичними, взаємодіють таким чином, що призводить до появи нових структур та порядку. Це дозволяє виявити приховані закономірності, які не можна помітити за допомогою традиційних методів [1, с. 137].

Синергетика в соціології виявляє не лише впорядковані, але й хаотичні елементи, які спільно впливають на розвиток соціальних систем. Наприклад, у періоди соціальних криз чи революцій, синергетика пояснює як дрібні, на перший погляд випадкові події можуть призвести до кардинальних змін у суспільстві. Така взаємодія різних факторів дозволяє суспільству переходити на новий рівень розвитку.

Органічні закони суспільства є невід'ємною частиною його структури, оскільки вони визначають як соціальна система реагує на зміни і підтримує свою стабільність. Ці закони мають універсальний характер і застосовуються незалежно від історичних та культурних умов, що робить їх фундаментом соціального розвитку.

Важливо зосередити увагу на основних характеристиках органічних законів, які відрізняють їх від інших соціальних законів, які відрізняють їх від інших соціальних законів. Ідеться про стабільність і стійкість, саморегуляцію, нелінійність, еволюційність.

Так, органічні закони забезпечують стійкість суспільства навіть в умовах зовнішніх потрясінь. Вони регулюють процеси самоорганізації, завдяки чому суспільство може відновлювати свою цілісність після криз і зберігати баланс між хаосом і порядком.

Суспільні системи володіють здатністю до саморегуляції завдяки органічним законам. Це означає, що вони можуть автоматично змінювати свою поведінку у відповідь на зміни в середовищі, що дозволяє їм, адаптуватись і еволюціонувати.

Соціальні процеси підпорядковуються нелінійним закономірностям, коли незначні події можуть мати суттєві наслідки для всього суспільства. Це принцип метелика, який підкреслює, що зміни в одній частині системи можуть призвести до кардинальних змін у її структурі.

Органічні закони сприяють постійному розвитку суспільства, забезпечуючи його перехід від одного стану до іншого. Вони регулюють поступові зміни, що відбуваються в суспільстві, дозволяючи йому адаптуватись до нових умов.

Існує взаємодія органічних законів із соціальними процесами. Тобто органічні закони відіграють ключову роль у формуванні і розвитку соціальних процесів. Вони впливають на всі сфери життя суспільства – від економіки до культури, політики та моралі. Взаємодія органічних законів із соціальними процесами може бути як конструктивною, так і деконструктивною залежно від того наскільки система здатна адаптуватись до змін.

Наприклад, в умовах економічної кризи органічні закони можуть забезпечити стабільність соціальної системи за рахунок її адаптації до нових умов, або ж, навпаки, привести до її дестабілізації через неспроможність реагувати на зовнішні виклики. Таким чином, пізнання цих законів дозволяє глибше зрозуміти механізми розвитку і функціонування суспільства.

Пристаючи до синергетичних умов пізнання органічних законів суспільства, зазначимо, що ці умови є сукупністю обставин та факторів, які забезпечують процес самоорганізації складних систем, зокрема соціальних. У контексті пізнання органічних законів суспільства, синергетичні умови є тими необхідними передумовами, що дозволяють розуміти та аналізувати складні нелінійні взаємодії у суспільних процесах. Такі умови включають зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на формування нових соціальних структур і забезпечують адаптивність суспільства до змін [2, с. 178].

Пізнання органічних законів суспільства можливе лише тоді, коли створено сприятливе середовище для самоорганізації. Це середовище забезпечується сукупністю певних чинників, які визначають, чи зможе система успішно адаптуватись до нових умов і перейти на новий етап розвитку.

Зазначимо, що *основними синергетичними умовами пізнання є: нелінійність і динаміка суспільних процесів, взаємозалежність і комплексність елементів системи, інформаційний обмін і комунікація, критичні точки і біфуркації, відкритість і нестабільність системи*. Розкриваємо кожну з цих умов.

Першою важливою умовою є розуміння того, що соціальні системи є нелінійними та динамічними. Це означає, що незначні події можуть викликати великі соціальні зміни, процеси в суспільстві можуть бути непередбачуваними. Пізнання органічних законів вимагає усвідомлення нелінійності, що є характерною для багатьох соціальних явищ, як-то масові міграції, політичні революції та економічні кризи.

Соціальні системи складаються з багатьох елементів, які взаємодіють і впливають один на одного. Синергетичні умови передбачають врахування цієї взаємозалежності під час аналізу. Органічні закони суспільства можна пізнати лише через комплексний підхід, де досліджуються не лише окремі елементи, але й їхні взаємозв'язки, що створюють нові структурні утворення в суспільстві.

Ще однією важливою умовою є постійний інформаційний обмін між елементами системи. У соціальних системах комунікація між індивідами, групами та інституціями є ключовою для формування нових соціальних структур і законів. Процеси самоорганізації можуть відбуватися лише тоді, коли суспільство забезпечує можливість для відкритого обміну інформацією, ідеями та інноваціями.

Суспільство часто стикається з так званими точками біфуркаціями-критичними моментами, коли система може розвиватися за різними сценаріями. У цих точках пізнання органічних законів стає особливо важливим, оскільки правильний аналіз таких ситуацій може допомогти зрозуміти, у якому напрямку буде рухатися суспільство. Визначення критичних точок дозволяє виявити моменти, коли невеликі зміни можуть мати значні наслідки.

Пізнання органічних законів можливе лише за умов відкритості суспільної системи, коли вона здатна взаємодіяти з навколишнім середовищем. Це передбачає як відкритість до нових ідей та впливів, так і здатність адаптуватись до змін. Нестабільність системи створює передумови для її самоорганізації, що є ключовою умовою пізнання нових органічних законів. Відкрите суспільство швидше адаптується до зовнішніх змін і здатне краще розуміти власні органічні закони.

У соціальному прогнозуванні роль синергетичних умов є необхідною. Пізнання органічних законів суспільства на основі синергетичних умов відіграє важливу роль у соціальному прогнозуванні. Вивчена нелінійність процесів і розуміння точок біфуркації дозволяють не лише прогнозувати майбутні зміни, але й впливати на них. Синергетика допомагає передбачити, у яких умовах можливий перехід суспільства до нового стану, а також виявити критичні моменти, коли суспільство може радикально змінити свій розвиток.

Розглянуті синергетичні умови мають практичне застосування синергетики для вирішення соціальних проблем. Тобто синергетика є інструментом аналізу соціальних криз.

Так, синергетичний підхід дозволяє глибше зрозуміти причини соціальних криз і запропонувати нові шляхи їхнього подолання. Соціальні системи, як і будь-які складні системи, можуть

перебувати у стані нестабільності, коли невеликі впливи можуть призвести до радикальних змін. Застосування синергетики до аналізу соціальних криз дозволяє виявляти ключові фактори, що сприяють нестабільності, і визначити точки біфуркації, в яких суспільство може або перейти до нової стійкої форми або поглибити кризу [3, с. 191].

Прикладом практичного застосування синергетики є аналіз економічних криз. Вивчення взаємодії економічних і соціальних чинників через призму синергетики дозволяє виявити приховані закономірності й передбачати можливі сценарії розвитку. Наприклад, у часи фінансових криз синергетичний підхід дозволяє оцінювати, як незначні зміни в окремих секторах економіки можуть призвести до ланцюгових реакцій і глобальних наслідків для всього суспільства.

Одним із ключових завдань синергетики є створення умов для самоорганізації суспільства. Цей процес передбачає розвиток системи через спонтанне виникнення нових структур та взаємозв'язків між елементами суспільства. Для досягнення цього необхідно забезпечити відкрите середовище для інформаційного обміну, інновацій і співпраці.

Синергетичний підхід можна застосовувати у державному управлінні, плануванні міст, розвитку громадського суспільства та інших соціальних процесах. Наприклад, для підвищення ефективності державного управління можна створити децентралізовані структури, що дозволяють громадам приймати рішення на місцевому рівні. Це сприяє зростанню довіри і взаємодії між громадянами та владою, створюючи нові сценарії в управлінні суспільством [4, с. 95].

Синергетика сприяє розвитку інноваційних підходів у вирішенні соціальних проблем. Використання принципів самоорганізації, гнучкості та адаптивності дозволяє створювати нові соціальні проекти та ініціативи, що відповідають сучасним викликам. Наприклад, у сфері освіти застосування синергетики може допомогти створити інклюзивні системи навчання, які адаптуватися до потреб кожного учня, сприяючи його гармонійному розвитку.

Крім того, синергетичний підхід може бути корисним для розробки програм соціального захисту, де враховується не лише економічна підтримка вразливих верств населення, але й створення умов для їхньої самоорганізації та інтеграції у суспільне життя. Інноваційні програми, що базуються на синергетичних принципах, спрямовані на активізацію соціальної взаємодії та розвиток громадських ініціатив [5, с. 174].

Одним із найважливіших напрямів практичного застосування синергетики є стратегічне планування. Сучасні суспільства стикаються з

численними викликами, такими як зміна клімату, демографічні кризи, технологічні зміни та глобалізація. Синергетичний підхід до стратегічного планування дозволяє врахувати взаємодію між різними факторами і прогнозувати можливі сценарії розвитку.

У стратегічному плануванні важливо врахувати нелінійність соціальних процесів і передбачати можливі точки біфуркації. Це дозволяє розробляти сценарії, що включають кілька варіантів розвитку суспільства в умовах невизначеності. Використання синергетичних принципів у плануванні сприяє створенню адаптивних стратегій, які дозволяють суспільству гнучко реагувати на виклики і забезпечувати сталий розвиток [6, с. 71].

Висновки. Синергетичний підхід до пізнання органічних законів суспільства відкриває нові можливості для розуміння складних соціальних процесів. Він допомагає дослідити, як окремі елементи суспільства взаємодіють між собою, утворюючи нові структури та закономірності. Основними синергетичними умовами пізнання органічних законів є динамічність, нелінійність, взаємозалежність елементів системи, критичні точки біфуркації та відкритість до зовнішніх впливів. Застосування синергетики в аналізі суспільних явищ дозволяє краще зрозуміти природу соціальних криз, передбачати їх можливий розвиток та запропонувати ефективні стратегії їх вирішення. Синергетика дає змогу бачити суспільство як відкриту систему, здатну до самоорганізації та адаптації до змін. Це дає можливість розробляти більш гнучкі та стійкі соціальні структури, що відповідають викликам сучасного світу.

Практичне застосування синергетики в різних сферах соціального життя – від державного управління соціальних інновацій допомагає створювати нові механізми вирішення соціальних проблем і забезпечувати стійкий розвиток суспільства. Стратегічне планування, засноване на синергетичних принципах, дозволяє врахувати нелінійність і невизначеність соціальних процесів, що є особливо важливим у сучасних умовах глобальних змін.

Отже, синергетика стає важливим інструментом для пізнання та управління соціальними процесами. Вона дозволяє по-новому осмислити механізми функціонування суспільства і знайти ефективні шляхи його розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Михальченко М.І. Соціальна синергетика: сучасні соціальні теорії та їхнє застосування. Київ. Либідь, 2002. 320 с.
2. Покровська В.В. Синергетика і соціальна філософія: концепції соціальної самоорганізації. Київ. Наукова думка. 2012. 348 с.

3. Філософія права: Том 7. Всеосяжна модуляція. Підручник. Надприродно-правове підгрунття. Сливка С.С. Романова А.С. Вид. 4-переробл. і допов. Київ: «Видавництво Людмила», 2024. 296 с.
4. Суханов А.В. Синергетичний підхід в управлінні соціальними системами. Харків. ХНУ імені Каразіна. 2014. 295 с.
5. Мельник В.І. Синергетика і стійкість соціальних систем. Харків ХНУ імені Каразіна. 2011. 294 с.
6. Євтух В.Б. Соціальна динаміка та самоорганізація: синергетичний підхід. Київ. Альтерпрес. 2017. 360 с.